

SİYER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF SİRAH STUDIES

SAD • ISSN 2547-9822 • e-ISSN 2791-6138
Sayı: 12 • Ocak 2022
Issue: 12 • January 2022

Abdullah b. Cahş'ın Hayatı ve İslâm'a Hizmetleri

Abdullah b. Jahsh's Life And Services To Islam

Mustafa Havyar*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 9 Kasım 2021/Date Received: 9 November 2021

Kabul Tarihi: 11 Aralık 2021/Date Accepted: 11 December 2021

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mustafa Havyar)

* Dr. Öğrencisi, Din Hizmetleri Uzmanı, Zonguldak Müftülüğü/ Religious Services Specialist, Zonguldak Mufti, mustafahavyar@hotmail.com, Orcid No: 0000-0003-3130-5512
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Öz

Hız. Peygamber'in İslâm davetine olumlu yanıt vererek Müslümanların öncülerinden olan sahâbe, ona gösterdikleri bağlılık, teslimiyet ve verdikleri destekleri nedeniyle İslâm dininde önemli yere sahiptir. İslâm'ın yayılmasından doğru anlaşılmasına kadar pek çok alanda sahâbenin üstün hizmetleri tarihteki yerini almakla kalmamış, sevgi ve saygı gösterilen şahsiyetler olarak daha sonra gelenler için örnek olmuştur. Büyük bir kısmı yaşadığı şirk hayatından kurtularak yeni bir hayata kavuşmuş, Hız. Peygamber'den öğrendikleri İslâm'ı, en güzel şekilde yaşama gayreti içerisinde olmuşlardır. Bu çalışmada, asr-ı saadet döneminde yaşayan ve genç yaşta sahâbe içerisinde yerini alan Abdullah b. Cahş'ın hayatının araştırılması hedeflenmiştir. Nitekim Abdullah, Allah'a ve Rasulüne olan imanı gereği her şeyini geride bırakıp hicret eden, İslâm'ın yeryüzüne hâkim olması uğruna şehid olmayı arzularak mücadeleden geri durmayan bir sahâbidir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Abdullah b. Cahş, Seriyeye, Nahle, Uhud

Abstrack

Sahaba, who is one of the pioneers of Muslims by responding positively to the Islamic invitation of the Prophet's, has an important place in the Islamic religion thanks to the devotion, submission and support they have shown to . In many areas, from the spread of Islam to the correct understanding, the outstanding services of the sahaba have not only taken their place in history, but have been an example for those who came later as loving and respected personalities as well. A large part of them dropped out of their polytheistic life and got a new life. They have tried to live the Islam they learned from the Prophet in the most beautiful way In this study, it is aimed to investigate the life of Abdullah b. Jahsh, who lived during the asr-ı saadet period and took his place in the sahaba at a young age. As a matter of fact, Abdullah is a sahaba who left everything behind and emigrated due to his faith in Allah and His Messenger, and didn't back down from struggle by wishing to become a martyr for the sake of Islam's domination of the earth.

Keywords: Sirah, Abdullah b. Jahsh, Contingent, Nahla, Uhud

Giriş

Allah tarafından risâlet vazifesiyle görevlendirilen Peygamberler, gönderildikleri toplumların kültürel miraslarını tamamen reddetmemiş, ilahi kaynaklı yeni hayat nizamının şekillenmesinde, içerisinde yaşadıkları kültürel unsurlardan kısmen destek alarak yanlış inançlara karşı yapıcı eleştiriler geliştirmişlerdir. Böylece içerisinde buldukları toplulukları bir olan Allah'a iman ve ibadet etmeye çağırdıkları gibi, ilahi emirlere bizzat riayet ederek insanların bireysel ve sosyal hayatlarını ilahi kurallara uygun şekilde yaşamalarına vesile olmuşlardır. Peygamberler halkasının sonuncusu olan Hz. Muhammed (sas), Kur'ân'da da ifade edildiği gibi Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çokça zikreden kimseler için güzel örneklerdir. Hz. Peygamber, Allah'tan aldığı mesajları söz konusu örneklik temelinde toplumla buluşturmayı başarabilmiştir. İşte Hz. Peygamber'in etrafında oluşan bu topluluk İslâm toplumunun ilk nüvesini teşkil etmiştir. Bu bağlamda ashâb-ı kirâm, Kur'ân'ın inşa ettiği hayat düzeninde ve sosyal gerçeklikte temel rol alan ana unsurlardandır. Dolayısıyla sahâbe, Kur'ân mesajını Hz. Peygamberle birlikte özümsemiş ve davranışa dönüştürmüştür. Hatta akıl ve içtihadı imanla taçlandıran ashâb, sosyal, kültürel, siyasi hayata dair yeni yaklaşımlar ortaya koymuştur.

Vahyin gelişine şahitlik yapan, Peygamber terbiyesiyle yetişmiş bu güzîde ashâbın hayatının bilinmesi, Kur'ân vahyinin nüzul sürecini aydınlatacağı gibi, vahyin indiği ortamın bilinmesine de katkı sağlayacaktır. Bu amaçla çalışmada, erken yaşlarda Müslüman olup ömrünü İslâm'a hizmete adanmış Abdullah b. Cahş'ın hayatını araştırma hedeflenmiştir. Çünkü yapılan kaynak taramasında Abdullah b. Cahş'ın hayatına dair biyografi tarzında yazılmış müstakil bir esere rastlanmamıştır. Abdullah'ın kırk yaşlarında, henüz erken denilecek yaşta ve İslâm'ın Medine'deki ilk dönemlerinde şehit olması müstakil bir biyografi olarak çalışılmasının önündeki en büyük engeldir. Ayrıca ilk dönem siyer kaynakları, Hz. Peygamber'in hayatını çok yönlü aktarıırken aynı zamanda dönem içerisinde gerçekleşen olaylara dair de bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla bir araştırmacı Hz. Peygamber üst başlığında, siyer konularından Habeşistan Hicreti, Batn-ı Nahle Seferi, Uhud Gazvesi vb. konularda araştırma yaptığında Abdullah b. Cahş'ın bu olaylardaki fonksiyonuna da değinecektir. Böylece araştırma konusu Abdullah b. Cahş özelinde değil, Hz. Peygamber ya da gerçekleşen hadise bağlamında ele alınacaktır. Bu olumsuzluklara rağmen Âdem Apak'ın "İslâm'ın Örnek Şahsiyetleri Ashâb-ı Kirâm" adlı eserini burada zikretmek gerekir. Altmış altı sahâbî biyografisi bulunan eserde, yazar, Abdullah b. Cahş'a da yer vererek hayatının önemli

noktalarını muhtasar bir biçimde sunmuştur. Bu araştırmaya ilk dönem siyer kaynaklarının yanında ensâb, megâzî, tabakât ve terâcim eserleri de kaynak teşkil etmektedir.

A. Nesebi, Doğumu ve Müslüman Oluşu

Nesebi; Abdullah b. Cahş b. Riâb b. Ya'mer b. Sabra b. Mürre b. Kebîr b. Ğanem b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme el-Esedî'dir. Uhud Savaşında şehit olduğunda 40 yaşında olduğundan hareketle Miladi 585 yılında Mekke'de dünyaya geldiği söylenebilir. Künyesi ise Ebû Muhammed'dir.^[1] Okuma yazma bilen^[2] Abdullah, orta boylu, sık ve gür saçlıdır.^[3] Annesi Hz. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. Dolayısıyla Abdullah b. Cahş, Hz. Peygamber'in halası Ümeyme'nin oğludur.^[4] Ailesi Huzeyme kabilesinden olup, Ebû Süfyân'ın kabilesi olan Beni Ümeyme ile ittifak kurmuştur.^[5] Kardeşi Zeyneb bint Cahş ise Hz. Peygamber'in hanımlarındandır.^[6]

Abdullah b. Cahş, kardeşleri Ubeydullah b. Cahş ve Ebû Ahmed Abd b. Cahş ile birlikte Hz. Ebû Bekir'in davetiyle^[7] Müslüman olanlardandır.^[8] Hatta onların Müslüman oluşu kaynaklarda Hz. Peygamber'in Dâru'l-Erkam'a girişinden önce olduğu belirtilir. Zira Erkam b. Ebû'l-Erkam da nübüvvetin ilk yıllarında Hz. Ebû Bekir'in davetiyle Müslüman olmuştur. O sırada on altı/ on yedili yaşlarda olan Abdullah b. Cahş'in İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olduklarını söyleyebiliriz.^[9]

B. Habeşistan ve Medine Hicretleri

Allah'tan aldığı emirleri insanlara tebliğ etmeye başladığı andan itibaren Hz. Peygamber'in etrafında kadın-erkek, genç-yaşlı, hür-köle, zengin-fakir çok sayıda İslâm'la şereflenen kişi toplanmıştır. Kureyş'in ileri gelenleri, gizli davet döneminde (610-613) ve açık davete başladıktan sonra Hz. Peygamber'in,

-
- [1] Ebû Muhammed Abdullah b. Sa'd, *Kitâbu't-tabakâti'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001), 3: 84.
- [2] Batn-ı Nahle Seriyesinde Hz. Peygamber'in yazdırdığı mektubu beraberindekilere okuyup emri yeri getirmesi okuma-yazma bildiğini göstermektedir.
- [3] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 86; Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzürî, Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 11: 191.
- [4] Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 11: 190.
- [5] İzzüddîn Ebu'l-Hasan İbnü'l-Esîr, *Usdü'l- ğâbe fî ma'rifeti's- sahabê*, thk. Ali Muhammed Muavvid, Ahmed Abdulmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 3: 195.
- [6] Ebî Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Abdilber el-Kurtubî, *el-İsti'âb fî ma'rifeti'l- ashâb*, thk. Adil Mürşid (Ürdün: Daru'l-A'lâm, 1423/2002), 386.
- [7] Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm el-Himyerî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Ömer Abdisselam Tedmürî, 3. Baskı (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1410/1990), 1: 290.
- [8] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 84; İbn Abdilberr, *el- İsti'âb*, 386.
- [9] İbn Abdilberr, *el- İsti'âb*, 386.

insanları İslâm'a davet etmesine pek fazla müdahale etmemiştir.^[10] Fakat putların ve putperestliğin aleyhine konuşmaya başlamasıyla birlikte bu güzide topluluğa, bir olan Allah'a iman etme ve özgürce O'na ibadet etme hakkı tanımamıştır. Müslümanlar bu süreçte türlü eziyet ve işkencelere maruz bırakılmıştır. İşte bu baskı ve işkencelere maruz kalanlardan biri de Abdullah b. Cahş'tır. Nitekim o, kendi kabilesiyle müttefik olan Ümeyyoğullarının baskılarına sebat göstermiştir. Hz. Peygamber Abdullah'ın bu özverisini kastederek "Açlık ve susuzluğa ondan başka sabreden kimse yoktur" buyurmuştur.^[11]

Mekke müşrikleri tarafından Müslümanlar üzerine zulüm ve işkencenin artması, buna mukabil Hz. Peygamber'in bu tazyikleri engellemeye güç yetirememesi, tüm bunlara ilaveten ölüm korkusuyla bir kısmının dinlerini terk etme ihtimali karşısında endişelenmesi, Hz. Peygamber'i birtakım arayışlara yöneltmiştir.^[12] Bu bağlamda ashâbından özellikle kabileleri içinde himayesiz kalanlara, sıkıntılardan kurtulana kadar,^[13] zulüm ve haksızlıkların olmadığı, adil bir hükümdar tarafından yönetilen Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye etmiştir.^[14]

Nübüvvetin beşinci, miladi 615 yılı Recep ayında dördü kadın on biri erkekten oluşan birinci Habeşistan hicreti gerçekleşti. Habeşistan'a hicret eden heyet^[15] içerisinde Abdullah b. Cahş da bulunmaktaydı.^[16] Birinci hicretten yaklaşık dört ay sonra Kureyş'in Müslüman olduğunun duyulması üzerine^[17]

[10] İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 5. Baskı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 90.

[11] İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 386.

[12] Ahmed b. Ebî Ya'kub el-Abbâsî, *Târîhu'l-ya'kübî*, thk. Abdu'l-Emîr Minhâ, (Beyrut: Müessesetü'l-E'lemî, 1413/1993), 1: 348; Âdem Apak, "Habeşistan'a Hicret", *İslâm Tarihi ve Medeniyeti-Hz. Peygamber Dönemi*- (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), 1: 241.

[13] Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de: "Zulme uğradıkları için Allah uğrunda hicret edenleri muhakkak ki biz bu dünyada güzel bir mevkiye yerleştireceğiz; ahiret mükâfatı ise muhakkak ki daha büyük olacaktır. Keşke bilseler! Onlar zorluklara katlanan, Rablerine güven duyan kimselerdir." (Nahl 16/41-42) buyurulmaktadır.

[14] Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2004), 1: 214.

[15] Habeşistan'a hicret edenler; Osman b. Affan ile hanımı Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye, Ebu Huzeýfe b. Utbe ile hanımı Sehle bint Süheyl, Ebu Seleme ile hanımı Ümmü Seleme, Âmir b. Rebîa ile hanımı Leylâ bint Ebu Hamse, Zübeyr b. Avvâm, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Maz'un, Ebu Sebre, Hâtib b. Amr ve Süheyl b. Beydâ bulunmaktadır. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1: 349; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 173-174.

[16] Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid (Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995), 4: 31.

[17] Habeşistan'a hicret edenlerin dönüşüyle ilgili rivayetler hakkında bkz: İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 174-175. Habeşistan'dan dönenlerin Mekke'ye geliş sebebini Hz. Ömer'in Müslüman olduğunu öğrenmeleriyle ilişkilendirilmesi hakkında bk. Ali Himmeth Berki-Osman Keskiöglü, *Hatemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995),

Abdullah'ın da aralarında olduğu bazı Müslümanlar Habeşistan'dan Mekke'ye döndü. Zira Habeşistan'a yapılan ikinci hicretteki kafilede Abdullah b. Cahş'la birlikte kardeşi Ubeydullah^[18] ve karısı Ümmü Habîbe bint Ebî Süfyân da bulunmaktaydı.^[19]

Habeşistan'a hicret edenlerin büyük kısmı belirli aralıklarla Mekke'ye geri dönmüş, yeni yurt addedilen Medine'ye hicret etmeye başlamışlardı. Habeşistan'dan döndükten sonra kısa bir süre Mekke'de kalan Abdullah, kardeşi Ebu Ahmed Abd b. Cahş ile kendi soyundan Şuca' b. Vehb, Ebû Sinân b. Mihsan, Ukbe b. Vehb, Ukkâşe b. Mihsan, Sinân b. Ebî Sinân, Erbud b. Humeyre, Saîd b. Rukayş, Amr b. Mihsan b. Mâlik, Yezîd b. Rukayş, Ma'bed b. Nübâte, Muhriz b. Nadle, Kays b. Câbir, Mâlik b. Amr, Safvân b. Amr, Sikâf b. Amr, Zübeyr b. Ubeyde ve Rebîa b. Eksem ile beraber gizlice Medine'ye hicret etti. Abdullah ve beraberindekiler Medine'de Ensardan Mübeşşir b. Abdülmünzir'in evinde misafir oldu.^[20]

Medine'ye hicret ettikten yaklaşık beş ay sonra Hz. Peygamber, Muhacir ile Ensar arasında Muâhât (kardeşlik)^[21] tesis etti. Bu bağlamda Hz. Peygamber, Abdullah b. Cahş ile Ensardan Âsım b. Sâbit b. Ebî'l-Eflah^[22] arasında kardeşlik bağı oluşturdu.^[23]

C. Batn-ı Nahle Seriyesi'nde Görevlendirilmesi

Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde, şehrin tamamını kapsayan bir idarî yapı Medine'de söz konusu değildi. Gerçekleştirdiği muâhât/kardeşlik

119. Müslümanların Habeşistan'dan geri dönmelerini Garânik olayıyla ilişkilendirilmesi hakkındaki görüşlerle ilgili olarak bk. İsmail Cerrahoğlu, "Garânik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 361-366.

[18] Ubeydullah b. Cahş, irtidat edip Hristiyan olarak Habeşistan'da ölmüştür. İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 84.

[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 84; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 11: 190; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-gâbe*, 3: 195.

[20] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 84; İbn Abdilberri, *el-İstî'âb*, 386.

[21] Muâhât, İslâm toplumu içerisinde bütünleşmenin sağlanmasına ve dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarının çözülmesine katkı sağlayan bir uygulamadır. Yurtlarından ayrı düşen Muhacirlerin mahzunluğunu giderip yurt olarak sığındıkları Medine'ye adapte olmalarını ve Medine halkına ısınmalarını sağlamıştır. Böylece Muhacirlerin maddî sıkıntıları, onları psikolojik olarak ezmeden manevî kardeşlik duygularıyla desteklenerek çözüme kavuşturmak amaçlanmıştır. Ayrıca yaşadıkları ağır şartlar nedeniyle tecrübe elde eden Muhacirlerin Ensara öğretmen, Ensarın da Muhacirlere bir bakıma öğrenci kılınması Muâhât sayesinde eğitim seferberliği anlamına gelmektedir. Ashâb arasındaki karakter benzerliği ve her iki zümrenin ortak noktasının bu sayede belirlenmesi ortak düşman olan münâfik ve yahudi fitnelere karşı birlikte hareket edebilme kabiliyeti sağlanmıştır. Muâhât (Kardeşlik) için bk. Hüseyin Algül, "Muâhât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30: 308-309.

[22] Evs kabilesinden olan Âsım b. Sâbit Bedir Gazvesinde şehid olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-gâbe*, 3: 107. Detaylı bilgi için bk. Mücteba Uğur, "Âsım b. Sâbit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 479-480.

[23] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 85; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 11: 190; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4: 31.

ile Müslümanlar arasındaki birliği tesis ettikten sonra; Müslümanlar, gayr-ı müslim Araplar ve Yahudileri de kapsayan ve Medine tarihinde eşine rastlanmayan bir siyasi-sosyal yapıyı vücuda getirdi. Hz. Peygamber, Medine Sözleşmesi/ Medine Vesikası^[24] diye kayıtlara geçen sözleşmeyle şehir halkının barış ve güven içerisinde yaşamasını hedeflemekteydi. Yeni devletin kurulmasının ardından İslâm düşmanlarıyla savaşa izin veren “*Zulme gördüklerinden dolayı saldırıya uğrayanlara savaş izni verildi. Allah, onları muzaffer kılmaya mutlaka kâdirdir. Onlar sırf ‘Rabbimiz Allah’tır’ dediklerinden dolayı haksız yere vatanlarından çıkarılmış kimselerdir. Şayet Allah’ın, insanların bir kısmıyla diğer kısmını engellemesi olmasaydı, havralar, kiliseler, manastırlar ve mescitler –ki oralarda Allah’ın adı çokça anılır- yıkılıp giderdi. (el-Hac 22/39)*”^[25] âyetinin nazil olmasıyla birlikte Hz. Peygamber, Medine’ye sığınan Müslümanlar için bir tehdit unsuru olan Mekkeli müşrikleri bu tehditten vazgeçirmek ve İslâm düşmanlarına karşı kesin bir tavır ortaya koymak için onları ekonomik anlamda baskı altına almaya ve ticaret yollarında mukavemet gösteremeyecekleri bir statü ile sınırlandırarak ekonomik ambargo uygulamaya karar verdi.^[26]

Hz. Peygamber, Medine’de oluşturduğu yeni toplum için bir tehdit unsuru olan Mekkeli müşrikleri, bu tehditten vazgeçirmek için ticaret güzergâhlarında püskürterek ekonomik baskı altına alma amacıyla pek çok gazve ve seriyyeler düzenledi. Bunlar; hicretin birinci yılı Ramazan ayında Hz. Hamza komutasında Sıfulbahr Seriyyesi, aynı yılın Şevval ayında Ubeyde b. Hâris komutasında Râbiğ Seriyyesi, Zilkâde ayında Sa’d b. Ebî Vakkas komutasında Harrâr Seriyyesi’dir.^[27] Ayrıca Hz. Peygamber’in bizzat kendisinin komuta ettiği Ebvâ, Buvât, Bedrülûlâ ve Zülüşeyre Gazveleri de bu dönemde yapılan aynı gayeye matuf askeri harekâtlardır.^[28]

[24] Medine Vesikası hakkında daha fazla bilgi için bk. Mustafa Özkan, “Medine Vesikası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Gözden geçirilmiş 3. Basım (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek-2: 308-309.

[25] Hac suresinin 39 ve 40. âyetleri genellikle Kur’ân-ı Kerim’de savaşın meşru kabul edildiği ilk âyetlerdir. Konuyla ilgili rivayetlere göre Mekke’de müşriklerin işkence ve baskılarına maruz kalan ilk Müslümanlar, kendilerine yapılan bu muamelelere karşılık olarak misliyle cevap vermek istediklerinde Hz. Peygamber, Allah tarafından henüz savaş izni gelmediğini söyleyip sabırlı olmayı tavsiye etmiş ve bu âyetlerin gelmesiyle ilk savaş izni verilmiştir. Hayreddin Karaman v.dğr. *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 3: 736.

[26] Bu maksatla Hz. Peygamber, hicretin 7 ile 16. ayları arasında dört gazve ve üç seriyye düzenlemiş ancak hiç birisinde baskın yapılamadığı gibi çarpışma da meydana gelmemiştir. Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 151.

[27] Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (b.y. Dâru Hicr: 1418/1997), 4: 578-589.

[28] Muhammed b. Ömer Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzi*, thk. Marsden Jones, 3. Baskı (b.y. Âlemü'l-Kütüb, 1404/1984), 1: 9-12; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 26-33.

Hız. Peygamber'in hicretten sonra Mekke müşriklerinin düşmanlıklarına karşılık keşif ve istihbarat göreviyle harekete geçirdiği seriyyelerden birisi de Abdullah b. Cahş komutasında sevk ettiği Batn-ı Nahle Seriyyesi'dir. Zira Hz. Peygamber hicretten on yedi ay sonra Recep ayında, hazırladığı müfrezeyi Batn-ı Nahle'ye^[29] gönderdi.

Rivayetlere göre Hz. Peygamber, Nahle seferine öncelikle Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı göndermek istemiş fakat Ebû Ubeyde, Hz. Peygamber'den ayrılacağı için ağlamaya başlayınca Hz. Peygamber onu göndermekten vazgeçmiştir.^[30] Bunun üzerine Abdullah b. Cahş'a sabahleyin silahıyla birlikte yanına gelmesini söyleyerek görevi ona vermiştir.^[31] Bu görevlendirmede Abdullah'ın Hz. Peygamberle olan akrabalığının, İslâm'a girişteki önceliğinin, Habeşistan ve Medine hicretlerine katılarak İslâm davasına olan bağlılığının rolü vardır diyebiliriz. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan gelen bir rivayette Hz. Peygamber'in Abdullah hakkında "Sizin üzerinize bir adam göndereceğim ki o, en hayırlınız değildir. Ancak açlığa ve susuzluğa en çok katlananınızdır" buyurmuştur.^[32] Hatta bu vazife sebebiyle Abdullah b. Cahş'a "mü'minlerin emiri" vasfı verilerek İslâm'da emir olarak tayin edilen ilk müfreme komutanı olmuştur.^[33]

Abdullah b. Cahř önderliğinde Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ukkâše b. Mihsan, Ebû Huzeyfe b. Utbe, Hâlid b. Bukeyr, Âmir b. Rebîa, Vâkîd b. Abdullah, Utbe b. Gazvân'ın aralarında olduğu ve tamamı Muhacirlerden olan sekiz kiři^[34] sabahleyin toplandı. Kâtibi Übey b. Kâ'b'a bir mektup yazdırarak Abdullah b. Cahř'a veren Hz. Peygamber, kendisini seriyye komutanı olarak görevlendirdiğini ve mektubu okumadan Necid istikametine doğru iki gece yol almasını, daha sonra mektubu okuyup gereğini yerine getirmesini bildirdi.^[35] Aldığı talimat gereği iki gecelik yolu İslâm'da ilk râyeyi/sancağı^[36] açarak kat

[29] Nahle Vadisi; Mekke ile Tâif arasında olup, Nahle-i Yemâniyye ve Nahle-i şâmiyye diye iki kısımdır. Bölge İbn Âmir'in bostanında birleşir. şihabuddîn Ebî Abdillâh Yâkut b. Abdillâh el-Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân* (Beirut: Dâru Sadr, 1397/1977), 5: 277-278.

[30] İzzüddin Ebu'l-Hasan İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi-t-Târîh*, thk. Ebû'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1407/1987), 2: 12.

[31] Vâkîdî, *Kitâbü'l-megâzi*, 1: 13.

[32] İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 386; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4: 31.

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 85; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-gâbe*, 3: 195; Âdem Apak, *İslâm'ın Örnek Şahsiyetleri Ashâb-ı Kırâm*, 2. Baskı (İstanbul: Ensar Yayınları, 2016), 275.

[34] Vâkîdî, *Kitâbü'l-megâzi*, 1:19. Seriyye mensuplarının 9, 12 veya 13 kişi olduğu da rivayet edilmiştir. Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mülük*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.), 2: 410; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi-t-târîh*, 2: 12.

[35] Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, thk. Muhammed Hamidullah, 1: 371-372; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 37; Muhammed Hamidullah, *Mecmû'atü'l-vesâ'iki's-siyâsiyye li'l-'ahdi'n-nebevî ve'l-hilâfeti'r-râşide*, 5. Baskı (Beirut: Dâru'n-Nefâis, 1405/1985), 68.

[36] İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4: 32. İslâm'da ilk râyenin Ubeyde b. Hâris veya Hamza b. Abdulluttalib seriyyelerinde açıldığı da rivayet edilmiştir. Muhammed Abdülhay el-Kettânî,

eden Abdullah, mektubu arkadaşlarına İbn Dumeyra kuyusuna ulaşınca okudu. Mektupta Hz. Peygamber “Allah’ın adı ve bereketiyle Nahle vadisine git. Yanındakilerden hiç kimseyi seninle gelmesi için zorlama. Yanında bulunanlara emrimi uygula. Nahle vadisine gelince Kureyş kervanını gözetle” buyurmaktaydı.^[37] Hz. Peygamber’in üzeri mühürlü bir mektupla ashâbını görevlendirmesi şüphesiz gizlilik stratejisi olarak nitelendirebileceğimiz haberin etrafa yayılmasını önleme amaçlıdır. Buna ilaveten Kureyş kervanı hakkında bilgi edinme kastıyla seriyye görevlendirmesi, düşman hakkında istihbarat faaliyetlerine verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca mektupta Nahle vadisini karargâh tutmasını istemesi, bölgenin stratejik önemini ortaya koyarken, Hz. Peygamber’in bölgenin dinamiklerinin farkında olduğu anlamına gelmektedir. Zira Nahle vadisi Yemen-Tâif istikametini kullanan ticaret kervanlarının Mekke’ye giderken uğradığı son menzildir.^[38]

Hz. Peygamber’in mektubuna, seriyye üyelerinin tamamının verdiği cevap dikkat çekicidir. Zira Abdullah b. Cahş, “Rasûlullah bana Nahle’ye kadar gidip orada Kureyşlileri gözetlememi, onlar hakkındaki bilgileri kendisine götürmemi emretmektedir. Ayrıca sizden hiçbirinizi buna zorlamamam gerektiğini bildirmektedir.^[39] Sizlerden şehid olmayı isteyenler benimle gelsin, gelmek istemeyenler ise geri dönsün. Ben Hz. Peygamber’in emrini yerine getireceğim”^[40] dediğinde oradakiler hep birden “İşittik, Allah’a ve Rasûlüne itaat ettik. Nereye istersen, Allah’ın bereketi üzerine yürü”^[41] diyerek itiraz etmeksizin tam teslimiyet göstermişlerdir. Seriyye üyelerinin bu cevabı Hz. Peygamber’in görevlendirdiği seriyye komutanı ve üyeleri konusunda isabet ettiğini göstermektedir. Çünkü içinde ne olduğunu bilmedikleri bir talimatla bilinmeyene doğru yol almak tam teslimiyet gerektiren bir davranıştır.

Abdullah b. Cahş ve beraberindekiler, aldıkları emir gereği, Mekke ve Tâif hattını izleyerek Nahle’ye doğru yürümeye başladı. Ma’din^[42] nahiyesine vardıklarında Sa’d b. Ebû Vakkâs ile Utbe b. Gazvân dönüşümlü bindikleri

et-Terâtibü'l-İdâriyye- Hz. Peygamber'in Yönetimi, çev. Ahmet Özel, 3. Baskı (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 1: 490.

[37] Vâkıdî, *Kitâbü'l- megâzî*, 1: 13-14; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 244; Hamidullah, *Vesâ'iki's-siyâsiyye*, 67-68.

[38] Mustafa Fayda, “Batn-ı Nahle Seriyyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 202.

[39] Vâkıdî, *Kitâbü'l- megâzî*, 1:14; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 244; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2: 12.

[40] Vâkıdî, *Kitâbü'l- megâzî*, 1:14; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1: 244; Taberî, *Târîh*, 2: 411.

[41] Vâkıdî, *Kitâbü'l- megâzî*, 1:14.

[42] Ma'din; Furu'un yukarısında Benî Süleym'e ait Buhrân diye anılan bölgedir. Yâkut Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân*, 1: 341.

deveyi kaybetti.^[43] Deveyi aramak için iki gün boyunca müfrezeden ayrılan Sa'd ve Utbe, arkalarından giderek onları aradılarsa da buluşamadan günler sonra Medine'ye döndüler.^[44] Abdullah b. Cahş ise geriye kalan müfrezeye le Batn-ı Nahle'ye ulaşarak kervanı beklemeye başladı. Recep ayının son günü^[45] Tâif'ten dönmekte olan ve içerisinde kuru üzüm, deri, şarap vb. ticaret malları olan Kureyş kervanıyla karşılaştılar. Kervanda müşriklerden dört kişi vardı ki bunlar; Amr b. Hadramî, Hakem b. Keysân el-Mahzûmî, Osman b. Abdullah b. Muğîre el-Mahzûmî ve kardeşi Nevfel b. Abdullah el-Mahzûmî'dir.^[46] Kervandakiler Abdullah ve arkadaşlarını gördüklerinde korkuya kapılırsalar da Ukkâşe b. Mihsan ve Âmir b. Rebîa'nın tıpkı umreciler gibi başlarını kazıtmış olmaları, onların kendilerini güvende hissetmelerini sağladı. Öyle ki hayvanlarının iplerini çözüp yemek yapmaya dahi başladılar.^[47] Müşrik Kureyş kervanında bunlar olurken Abdullah b. Cahş ve müfrezesi, ne yapacaklarına dair fikir alış-verişinde bulundu. Her ne kadar Hz. Peygamber kervana karşı bir saldırı emri vermese de kervanın kurtulup Mekke'ye gitme ihtimali yüksek olduğu için ele geçirilmesi elzemdi. Fakat savaşın yasaklandığı haram aylarda olup olmadıkları konusunda bir tereddüt daha yaşadılar.^[48]

Abdullah b. Cahş ve beraberindekiler bu tereddütten sonra yeniden cesaretlerini toplamış olacaklar ki, dört kişilik kervana saldırmaya karar verdiler.^[49] Zira öldürebildiklerini öldürecekler, mallarını da ele geçireceklerdi. Attığı ok asla şaşmayan Vâkid b. Abdullah, yine bir ok atışıyla Amr b. Hadramî'yi öldürdü. Osman b. Abdullah b. Muğîre ile Hakem b. Keysân esir alındı. Nevfel b. Abdullah ise müfreme tarafından takip edildiyse de yakalanamadı. Kervan mallarına ise el konuldu.^[50] Böylece İslâm tarihinde ilk defa düşman kanı döküldü, ilk defa ganimet ve esir alındı. Abdullah ganimeti beşe ayırarak beşte birini Hz. Peygamber'e ayırdı, kalanı da arkadaşları arasında bölüştürerek Medine'ye döndü. Ganimetin taksimini bildiren Enfâl Sûresinin 41.

[43] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 244; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 10; Taberî, *Târîh*, 2: 411.

[44] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 244; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 10.

[45] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 38. Vâkidî, Şaban ayının ilk günü olduğunu söyleyenleri de zikreder. *Kitâbü'l-megâzi*, 1:14.

[46] Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzi*, 1:14; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 10; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 245; Taberî, *Târîh*, 2: 411.

[47] Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzi*, 1:14; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 9.

[48] Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzi*, 1:14; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 9; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 245; Taberî, *Târîh*, 2: 412; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi-t-târîh*, 2: 12.

[49] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 245; Taberî, *Târîh*, 2: 412.

[50] Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzi*, 1:15; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 245; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 10; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1: 372; Taberî, *Târîh*, 2: 412; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi-t-târîh*, 2: 12; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 39.

âyeti henüz nazil olmamasına rağmen Abdullah'ın bu taksimi İslâm'da ilk ganimet taksimi^[51] olmakla birlikte ilahi emre uygundur.^[52]

Abdullah b. Cahş ve arkadaşları Medine'ye döndüklerinde Hz. Peygamber, kendisi için ganimetten ayrılan payı/humusunu almadığı gibi haram aylarda savaştıkları için seriyye mensuplarını azarladı. Ayrıca olayda ele geçirilen iki esiri hapsedti. Bu gelişmeler karşısında Abdullah ve arkadaşları, Hz. Peygamber'in kendilerini kınamaları nedeniyle helak olacakları hissine dahi kapıldılar.^[53] Esasen Hz. Peygamber'in bu olaydaki tavrı, Arapların onun davası hakkında kötü kanaatlere sahip olmalarına dair endişesidir. Hâlbuki Abdullah ve arkadaşları bu görevlendirmede üzerlerine düşeni yaptılar. Çünkü alınan emirde kervanın takip edilmesi, emir gereği yanındakileri gitmeye zorlamaması istenmektedir. Hatta seriyye komutanının 'şehit olmak isteyen benimle gelsin' sözü de aslında çarpışmanın olabileceğini gösterir.^[54] Zira müfrezenin gönderiliş gayesi zaten Tâif istikametinden Mekke'ye dönmekte olan Kureyş kervanıdır. Yıllarca Arabistan yarımadasında ticaretle meşgul olan, kervanın kritik önemi haiz noktalardan biri olan Nahle vadisinden geçeceği bile Hz. Peygamber tarafından bilinirken, bir avuç Müslümanın, kervanın geçişini sadece izlemek için gönderilmesi İslâm'ın cihad anlayışıyla da bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla seriyyenin gönderiliş amaçlarından birisinin de toplumda var olan haram aylar anlayışını revize etmek olduğunu söyleyebiliriz. Hatta Kureyş müşrikleri bu olay karşısında "Muhammed haram ayı helalleştirdi: kan dökmeyi, mallara el koymayı, esir almayı helal kıldı" demekte gecikmedi.^[55]

Batn-ı Nahle mücahitlerinin seferde yapmış oldukları ve sefer dönüşü maruz kaldığı muamele halk arasında haram ayların sorgulanmasını beraberinde getirmiş, kısa bir süre sonra söz konusu durumu aydınlatan âyetler nazil olmuştur. Yüce Allah "Sana haram ayda öldürmeyi soruyorlar. De ki; Onda öldürmek büyük günahlardandır. (Ancak) Allah'ın yolundan menetmek ve O'nu inkâr etmek, halkımı Mescid-i Haram'dan çıkarmak/engellemek ise Allah katında daha büyük günahdır. Fitne de öldürmekten daha ağırdır. Şayet güçleri yeterse sizi dininizden çevirinceye kadar sürekli sizinle savaş halinde olurlar. Sizden her kim dininden döner

[51] Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf*, 1: 372; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî-t-Târîh*, 2: 12; İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 386.

[52] Fayda, "Batn-ı Nahle Seriyesi", 5: 202.

[53] Vâkîdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 1:16; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 245; Taberî, *Târîh*, 2: 412.

[54] Bakara Süresi'nin 217. âyeti, İslâm tarihi boyunca hiçbir dönemde haram aylarda savaşın yasak olduğu şeklinde anlaşılmamış, bunun bir Arap örfü olduğu kabul edilmiştir. Nitekim Mekke Fethi, Taif Muhasarası gibi olaylar da haram aylarda yapılmıştır. Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 11. Baskı (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 275.

[55] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 245; Taberî, *Târîh*, 2: 412. Muhammed Hamidullah, çatışmanın Recep ayının son günü güneş batımından sonra gerçekleştiği için eşhuru'l-hurum/haram aylar devresinden çıkıldığını belirtir. *İslâm Peygamberi* (Ankara: İmaj Baskı, 2003), 1: 223.

ve ölüirse o kâfirdir; zira onlar dünyada ve ahirette amelleri boşa gidenlerdir. Onlar Cehennemın dostlarıdır ve sürekli orada kalacaklardır.” (el-Bakara 2/217) buyurarak imanının muhafazası uğruna verilecek çabanın daha önemli ve değerli olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca Mekke müşrikleri ve yahudi toplumunun fitne temelli ithamları^[56] yerilerek onların asıl gayesinin Allah'ın diniyle mücadele olduğu uyarısında bulunmuştur.

İlgili âyetin nazil olmasıyla birlikte Abdullah b. Cahş ve arkadaşlarının haklılığı ve Allah katında bağışlandığı tam manasıyla kesinlik kazandı. Hz. Peygamber de kendisi için ayrılan ganimet hissesini kabul etti.^[57] Kureyşlilerin iki esir için gönderdiği fidyeyi ise ancak Sa'd ve Utbe Medine'ye dönünce kabul etti. Esirlerden Osman b. Abdullah b. Muğire bin altı yüz dirhem karşılığında serbest bırakılırken,^[58] Hakem b. Keysân Müslüman olarak Medine'de kaldı.^[59] İlginçtir ki; Kureyş müşriklerinin Batn-ı Nahle'de katledilen Amr b. Hadramî'nin diyetini Hz. Peygamber'den talep etmeleri hakkında kaynaklarda bir bilgi mevcut değildir. Sadece Bedir Savaşında Hakîm b. Hizâm'ın Utbe b. Rebîa'ya “Halkı geri çevir ve müttetiklerinden olan Amr b. Hadramî'nin (diyet) işini üzerine al”^[60] diyerek Kureyşliler ile Müslümanlar arasında cereyan edecek olan savaşın durdurulması konusunda girişimleri vardır. Kureyş müşriklerinin öldürülen Amr b. Hadramî'nin diyetinden çok Müslümanların haram aylarda kan dökmeleri meselesine odaklanmaları, kamu vicdanında Müslümanların itham edilerek İslâm'ın yayılmasına engel olma amaçlı davranıştır. Zaten Bakara Süresi 217. âyette verilmek istenen mesaj da budur. Ayrıca Kureyş müşriklerinin “Muhammed ve arkadaşları haram ayı helal kıldı ve onda kan döktü, esir edindi ve mal alarak ganimet elde ettiler” sözlerine karşılık Abdullah b. Cahş'ın şu şiirle karşılık verdiği rivayet edilir:

“Haram ayındaki bir cinayeti büyük addediyorsunuz,
Hâlbuki ondan daha büyüğü, şayet irşad eden kişi doğruyu bilse,
Sizin, Muhammed'in dediği şeyden menetmenizdir,
Ve ona küfretmenizdir,
Allah ise görücü ve şahittir.

[56] Vâkıdı, *Kitâbü'l- megâzi*, 1:16; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi-t-Târih*, 2: 13.

[57] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2: 245; Taberî, *Târih*, 2: 413. Hz. Peygamber'in Nahle Seriyvesinin ganimetini Bedir Gazvesinin ganimetiyle birleştirip dağıttığı da rivayet edilmiştir. Vâkıdı, *Kitâbü'l- megâzi*, 1:18; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 10.

[58] Osman b. Abdullah fide karşılığı serbest kaldıktan sonra Mekke'ye döndü ve Uhud Savaşında kâfir olarak öldü. Belâzürî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1: 372.

[59] Hakem b. Keysân, Hz. Peygamber'in daveti üzerine İslâm'a girmiş, Bi'rîmaüne'de şehid oluncaya kadar cihattan geri durmamıştır. İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 10; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1: 372; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 40.

[60] İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 87 vd.

*Sizin Allah'ın meşidinden, onun ashâbını çıkarmanızdır ki, Kâbe'de Allah için secde eden hiç kimse görülmesin,
Her ne kadar ölümün gerçekleşmesiyle bizi ayıplamış olsanız da, İslâm ile birlikte azgın ve hasetçi adam ürperdi,
Vâkıd savaşı ateşlediğinde, Nahle'de süngülerimizi İbn-i Hadramî'yle suladık.
Aramızda boynuna takılan deriden bir kayışın kendisini ölüme sürüklediği Abdullah'ın oğlu Osman'dan kan durmadan akmaktadır.”^[61]*

Abdullah b. Cahş'ın komutanlığını üstlendiği Batn-ı Nahle Seriyyesi, Müslümanların ilk defa müşrik kanı döktükleri, onlardan esir ve ganimet elde ettiği seriyye olması bakımından önemlidir. Abdullah'ın cahiliye dönemi genel ganimet paylaşım uygulaması olan dörtte bir yerine Hz. Peygamber'e beşte bir pay ayırması bakımından da önemlidir. Zira bu uygulaması Yüce Allah tarafından da âyetle desteklenmiştir. Ayrıca bu seriyye ile Hz. Peygamber beklemedikleri zaman ve yerden saldırabileceğini Mekkeli müşriklere bir gözdağı olarak bildirmiştir. Yüzyıllardır kullandıkları ticaret yollarını kesebileceklerini, hatta Mekke yakınlarına kadar yaklaşip onları tehdit edebileceğinin mesajını vererek, Medine'de oluşan İslâm devletini artık kabul etmek zorunda olduklarını onlara hissettirmiştir. Batn-ı Nahle Seriyyesi Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasındaki silahlı mücadelenin ilk basamağı olmuş, yaklaşık altmış gün sonra gerçekleşecek olan Bedir Gazvesi başta olmak üzere diğer silahlı mücadelelerin de sebepleri arasında sayılmıştır.^[62]

D. Bedir Gazvesi'nde Mücadelesi

Bedir Gazvesi İslâm ordularıyla müşrik ordularının karşı karşıya geldiği ilk askerî mücadeledir. Mekke müşrikleri açısından, savaşın sebeplerinden biri Abdullah b. Cahş komutasındaki müfrezenin Batn-ı Nahle'de Kureyş kervanına saldırması ve bu saldırı sonucu öldürülen Amr b. Hadramî'nin intikamının alınmasıdır. Müslümanlar açısından ise Şam'dan dönen Kureyş kervanını ele geçirme ihtimalidir.^[63] Bu iki gerekçe Bedir Savaşının sebebi olarak gözüксе de asıl gaye Kureyş müşriklerinin Müslümanlara karşı besledikleri düşmanlık ve onların Medine'de oluşturdukları Müslüman birliğinin topluca yok edilme niyetidir.^[64] Nitekim Kureyşli müşrikler; Mekkeli Müslümanlara İslâm'ı kabul ettikleri için türlü işkenceler yaptılar, mallarını gasp

[61] İbn İshak'tan rivayet edilen haberde bu şiirin Hz. Ebu Bekir'e ait olduğu rivayet edilse de İbn Hişâm ve diğerleri şiirin Abdullah'a ait olduğu görüşündedir. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 247.

[62] Fayda, “Batn-ı Nahle Seriyyesi”, 5: 203; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1: 222-223.

[63] Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 1:19; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 249.

[64] Apak, *Ashâb-ı Kirâm*, 277.

ettiler ve onları hicrete zorladılar. Hatta zorlamakla kalmayıp, sığındıkları ülke yöneticilerine onların iadesi için siyasal baskı uyguladılar. Buna mukabil Müslümanlar, hicretten sonra Medine’de, yağmalanan mallarına karşılık müşriklere ekonomik baskı uygulamakta, Kureyş kervanlarını kontrol-leri altındaki topraklardan geçişlerini yasaklayarak misilleme politikası izlemekteydi. Tüm bu gelişmeler zaten Kureyşlilerce saldırgan bir savaşın başlatılması için geçerli ve meşru nedenlerdir.^[65]

Abdullah b. Caşı, Batn-ı Nahle Seriyyesinden yaklaşık iki ay sonra hicretin ikinci yılı Ramazan ayında gerçekleşen Bedir Savaşına Abdşsem müttefiki olarak katıldı.^[66] Müşriklerin elebaşlarının da içerisinde olduğu yetmiş Kureyşlinin ldğ, Müslümanların da sekizi Ensardan altısı Muhacirlerden olmak üzere toplam on dört Şehit verdiği Bedir Gazvesinde^[67] Abdullah b. Caşı kahramanca çarpışmış ancak çok arzuladığı Őehadete erişememiştir.^[68]

Rivayetlerde Hz. Peygamber’in Bedir esirlerine uygulanacak muamele hakkında istişare ettiği kişiler arasında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Abdullah b. Caşı’nın da bulunduğu aktarılmaktadır.^[69] Abdullah b. Caşı, Bedir Gazvesinde Hâlid b. Velid’in kardeşi Velid b. Velid b. Muğire’yi esir olarak ele geçirdi.^[70] Abdullah’ın dört bin dirhem istediği Velid için Hz. Peygamber fidye olarak babasının savaş teçhizatını istedi. Esir kaldığı sürede kendisine iyi muamelede bulunulan Velid, Medine’ye gelerek Müslüman oldu, daha sonraki yıllarda Bedir’de gördüğü muameleden hep memnuniyetle bahsetti.^[71]

E. Uhud Gazvesi ve Vefatı

Bedir Gazvesinde Kureyş müşrikleri büyük bir yenilgi aldı ve kfrn elebaşları öldürüldü. Eb Süfyan b. Harb ise Kureyş kervanını Müslümanların takibinden kurtararak Mekke’ye ulaştırdı. Bedir’de yakınlarını kaybeden özellikle İkrime b. Eb Cehil, Abdullah b. Eb Rebîa ve Safvân b. Ümeyye gibi kişiler Drunnedve’de “Ey Kureyş topluluğu! Muhammed size zulmetmiş,

[65] Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber’in Savaşları*, ev. Nazire Erinç Yurter (İstanbul: Beyan Yayınları, 2002), 38.

[66] İbn Hişâm, *es-Sireti’n-nebeviyye*, 2: 323. Abdullah b. Caşı ile birlikte Bedir Gazvesine katılan Esedoğulları: Ukkâşe b. Mihsan, Eb Sinân b. Mihsan, şuca’ b. Vehb, Ukbe b. Vehb, Yezid b. Kays, Sinân b. Eb Sinân, Mahrez b. Nadle, Rebîa b. Eksem ve müttefikleri Kesir b. Amr, Mâlik b. Amr ile Mdlec b. Amr kardeşlerdir. İbn Abdilberr, *el- İsti’b*, 234.

[67] İbn Sa’d, *Tabakât*, 2: 16-17.

[68] Apak, *Aşb-ı Kirâm*, 277.

[69] İbn Abdilberr, *el- İsti’b*, 387; İbn Hacer, *el- İsbe*, 4: 32.

[70] Selit b. Kays tarafından esir alındığı da rivayet edilmiştir. İbn Abdilberr, *el- İsti’b*, 750.

[71] İbn Abdilberr, *el- İsti’b*, 750; Cemal Ağırman, “Velid b. Velid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43: 37.

hayırlılarınızı öldürdü. Bu malla ona karşı yapılacak savaşta bize yardımcı olun. Umulur ki bizden zulmettiği kimselere karşılık olarak ondan intikam alırsız"^[72] diyerek Kureyş topluluğunu Müslümanlara karşı saldırı için teşvik etti. Ayrıca Ebû Süfyân'ın yanına gelerek kervandaki malların Kureyşlilerin hakkı olduğu ve onları Muhammed'e karşı yapılacak savaşta kullanılması gerektiği hususunda Mekkelilerin hem fikir olduğunu bildirdiler.^[73] Ebu Süfyân'ın da kabul etmesiyle Hz. Peygamber ve Medine'deki Müslümanlara karşı savaş hazırlıkları böylece başladı.^[74] Abdullah b. Cahş Seriyyesi'nde ilk kıvılcımının yakıldığı cihad ruhu, Bedir'den sonra hicri üçüncü yılda (625) Uhud'da da alevlenmiş oldu. Nitekim Uhud Gazvesine müşrikler üç bin kişi ile katılırken Müslümanların sayısı sadece yedi yüzdür.^[75]

Cesareti, takvası ve İslâm dinindeki sebatı ile bilinen Abdullah b. Cahş, Uhud Gazvesi öncesi "Allah'ım! Yemin olsun ki; şu müşriklerle yarın beni karşılaştı. Onlar beni öldürdüğünde, karnımı yardığında, cesedimi kesip biçtiklerinde sen bana 'bunlar sana niçin oldu?' diye sorduğunda 'Allah'ım, bunlar bana senin ve rasûlün için yapıldı" diyerek şehid olmayı arzuladığını beyan etmiştir.^[76] Uhud günü kahramanca mücadele eden Abdullah'ın kılıcı kırılınca Hz. Peygamber ona bir hurma dalı vermiş, şehid olana kadar elindeki hurma dalıyla mücadelesine devam etmiştir.^[77] Hatta bu hurma dalı Abdullah'ın vârislerinin uhdesindeyken, Abbasî halifesi Mu'tasım Billâh'ın Türk asıllı beylerinden Boğa et-Türkî tarafından iki yüz dinara satın alınmıştır.^[78]

Uhud Gazvesinde müşriklerden yirmi üç kişi öldürülmüştür. Abdullah b. Cahş komutasında gerçekleşen Batn-ı Nahle Seriyyesinde fidyesi ödenerek serbest bırakılan Osman b. Abdullah b. Muğîre de öldürülen kişiler arasındadır.^[79] Müslümanlar ise yetmiş şehit vermişlerdir.^[80] Bunların dört tanesi Muhacirlerden diğerleri ise Ensardandır.^[81] Muhacirlerden şehit olanlar; Hamza b. Abdulmuttalib, Mus'ab b. Umeyr, Şemmâs b. Osman ve Abdullah

[72] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 3: 23-24.

[73] İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1: 330.

[74] Vâkidi, *Kitâbü'l-megâzi*, 1: 199-200.

[75] Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 62-63.

[76] Vâkidi, *Kitâbü'l-megâzi*, 1: 291; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 85; İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 386; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-gâbe*, 3: 195; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4: 32.

[77] İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 386; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-gâbe*, 3: 196.

[78] İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 387; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-gâbe*, 3: 196; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4: 32.

[79] Vâkidi, *Kitâbü'l-megâzi*, 1: 252.

[80] İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 40.

[81] İbn İshâk, Muhacirlerden dört, Ensardan altmış beş kişinin Uhud'da şehit olduğunu rivayet eder. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1: 281.

b. Cahş'tır.^[82] Abdullah, Ebü'l-Hakem b. Ahnes b. Şerîf es-Sekafî^[83] tarafından şehit edilmiş,^[84] tıpkı Hz. Hamza gibi şehit edildikten sonra vücuduna müsle^[85] uygulanmıştır. Zira kulakları ve burnu kesilerek bedenine işkence yapılmıştır.^[86] Abdullah'ın kardeşi Hamne bint Cahş bu savaşta dayısı Hamza b. Abdulmuttalib, kardeşi Abdullah b. Cahş ve zevcesi Mus'ab b. Umeyr'i şehit vermiş her birinin cenazesini gördüğünde onlara rahmet dilemiştir.^[87] Bazı Uhud Gazvesi şehitleri gibi Abdullah b. Cahş da dayısı, aynı zamanda Hz. Peygamber'in amcası olan Hamza b. Abdulmuttalib ile birlikte aynı kabre defnedilmiştir.^[88] Abdullah'ın Uhud'da şehit edilmesinden sonra hanımı Zeyneb bint Huzeyme, Hz. Peygamber'le evlenmiş,^[89] mü'minlerin annesi payesini kazanmıştır.^[90]

Sonuç

Hız. Peygamber'in seçkin sahâbileri arasında yer alan Abdullah b. Cahş muhtemelen 585 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Orta boylu, sık ve gür saçlı olan Abdullah'ın okuma yazma bilmektedir. Hız. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdulmuttalib b. Hâşim'in oğludur. Kardeşi Zeyneb bint Cahş ise Hız. Peygamber'in hanımlarındandır. İslâm'ın ilk yıllarından itibaren genç yaşta Müslüman olan Abdullah b. Cahş, Mekke müşriklerinin baskı ve işkencelerine maruz kalmış, her tür eziyete sebat göstermiştir. Hız. Peygamber, Abdullah'ın bu özverisini kastederek "Açlık ve susuzluğa

[82] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 3: 86.

[83] Ebü'l-Hakem b. Ahnes de Ali b. Ebî Talip tarafından öldürülmüştür. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 3: 91.

[84] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 86; İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 387.

[85] Uhud Gazvesinde Müslümanların bedenlerine işkence yapan ve yaptırınların başında Ebü Süfyân'ın hanımı Hind bint Utbe gelmektedir. Hind yanındaki kadınlara, Müslüman şehitlerin burun ve kulaklarını kesmelerini emretmiş, bu uzuvlardan kendilerine bilezik, halhal yapmışlardır. Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 1: 286. Müsle hakkında detaylı bilgi için bkz: Şamil Dağcı, "İşkence", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23: 429-433.

[86] İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 387.

[87] Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 1: 291; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5: 448. İslâm'da cihadın ve şehitlik mertebesinin önemini bilen ve bunu ashâbına öğreten Hız. Peygamber, Uhud kabristanını ziyaret eder ve "Allah'ım! Bu kulun ve peygamberin, şehitlerine ve her zaman kendilerini ziyaret edenlere ve selamlayanlara mukabelede bulunacaklarına şehadet eder" buyurmuştur. Bu bağlamda her yıl Uhud şehitlerini ziyaret ederek "Sabretmenize karşılık selam sizlere olsun. Dünya yurdunun sonucu olan cennet ne güzeldir" (Ra'd 13/24) âyetini okurdu. Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 1: 313.

[88] Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî*, 1: 291; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 3: 60; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-gâbe*, 3: 196; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2: 106. Aynı kabre defnedilen sahâbiler için bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 40.

[89] İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1: 281.

[90] İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 905.

ondan başka sabreden kimse yoktur” buyurmuştur. Mekke müşriklerinin kendilerine hayat hakkı tanımadığı Müslümanlar, adil hükümdar tarafından yönetilen Habeşistan'a gruplar halinde iki defa hicret gerçekleştirmiş, bu hicretlere Abdullah da katılmıştır. Habeşistan'dan döndükten sonra kısa bir süre Mekke'de kalan Abdullah, kardeşi ve kendi soyundan olan ashâbla birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber'in Medine'de gerçekleştirdiği Ensar- Muhacir kardeşliğinde Abdullah b. Cahş ile Âsım b. Sâbit b. Ebi'l-Eflah kardeş ilan edilmiştir.

Hz. Peygamber, Medine'de oluşturduğu yeni toplum için bir tehdit unsuru olan Mekkeli müşrikleri, bu tehditten vazgeçirmek için ticaret güzergâhlarında püskürterek ekonomik baskı altına alma amacıyla gazve ve seriyyeler düzenlemiştir. Bu bağlamda Abdullah b. Cahş komutasında hicri birinci yılın Recep ayında sevk edilen Batn-ı Nahle Seriyyesi, Mekke müşriklerinin düşmanlıklarına karşılık keşif ve istihbarat göreviyle görevlendirilen seriyyelerden birisidir. Abdullah, bu vazife sebebiyle “mü'minlerin emiri” vasfı verilerek İslâm'da emir olarak tayin edilen ilk müfreze komutanı olmuştur. Batn-ı Nahle Seriyyesi, Müslümanların müşrik kanı döktüğü ilk mücadele ve Mekkeli müşriklerden ganimet ve esir elde ettiği bir seriyye olması bakımından önemlidir. Ayrıca bu seriyye ile Hz. Peygamber bekledikleri zaman ve yerden saldırabileceğini Mekkeli müşriklere bir gözdağı olarak bildirmiştir. Yine yüzyıllar boyunca kullandıkları ticaret yolunu kesebileceklerini, hatta Mekke'ye kadar yaklaşip onları tehdit edebileceğinin mesajını vermiştir. Hz. Peygamber, Medine İslâm devletini ciddiye almak zorunda olduklarını Mekke müşriklerine hissettirmiştir. Nihayetinde Batn-ı Nahle Seriyyesi, iki taraf arasındaki savaş ateşini tutuşturan bir kıvılcım vazifesi görmüş, yıllarca sürecek silahlı mücadelelerin sebeplerinden biri olmuştur.

Hicretin ikinci yılı (624) Ramazan ayında gerçekleşen Bedir Savaşında da kahramanca çarpışan Abdullah, Hz. Peygamber'in esirlere uygulanacak muamele hakkında istişare ettiği kişiler arasındadır. Abdullah b. Cahş Seriyyenin Batn-ı Nahle'de ilk kıvılcımını yaktığı cihat ruhu, Bedir'den sonra hicri üçüncü yılda (625) Uhud'da yeniden alevlenmiştir. Cesareti, takvası ve İslâm dinindeki sebatı ile bilinen Abdullah, Kureyşli müşriklerden Ebû'l-Hakem b. Ahnes b. Şerif es-Sekafî tarafından kırk yaşlarında iken şehit edilmiş, daha sonra bedenine işkence edilmiştir. Savaş sonunda yetmiş şehitten biri olan Abdullah, dayısı ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in amcası Hamza b. Abdulmuttalib ile aynı kabre defnedilmiştir. Uhud'a kadar onun nikâhı altında olan Zeyneb bint Huzeyme, Abdullah şehit olduktan sonra Hz. Peygamber'le evlenmiş, mü'minlerin annesi olmuştur.

Kaynakça

- Ağırman, Cemal. “Velid b. Velid”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43: 37. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Apak, Âdem. “Habeşistan’a Hicret”, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti- Hz. Peygamber Dönemi-*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Apak, Âdem. *İslâm’ın Örnek Şahsiyetleri Ashâb-ı Kirâm*. 2. Baskı. İstanbul: Ensar Yayınları, 2016.
- Algül, Hüseyin. “Muâhât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 308-309. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Azimli, Mehmet. *Siyeri Farklı Okumak*, 11. Baskı. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Câbir. *Ensâbu’l-eşrâf*. Thk. Süheyl Zekkâr. 13 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1417/1996.
- Berki, Ali Himmet – Keskiöğlu, Osman. *Hatemü’l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*. 15. Baskı Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Garânik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13: 361-366. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Dağcı, Şamil. “İşkence”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23: 429-433. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Fayda, Mustafa. “Batn-ı Nahle Seriyyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5: 202-203. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Hamidullah, Muhammed. *H. Peygamber’in Savaşları*. Çev: Nazire Erinç Yurter. İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. 2 Cilt. Ankara: İmaj Baskı, 2003.
- Hamidullah, Muhammed. *Mecmû’atü’l-vesâ’iki’s-siyâsiyye li’l-ahdi’n-nebevî ve’l-hilâfeti’r-râşide*, 5. Baskı. Beyrut: Dâru’n-Nefâis, 1405/1985.
- İbn Abdilber, Ebî Ömer Yusuf b. Abdillâh el-Kurtubî. *el-İstî’âb fî ma’rifeti’l- ashâb*, Thk. Adil Mürşid. Ürdün: Daru’l-A’lâm, 1423/2002.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *el-İsâbe fî ma’rifeti’s-sahâbe*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l- Kütübî’l-İlmiyye, 1415/1995.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik el-Himyerî. *es-Sîretü’n-nebeviyye*, Thk. Ömer Abdisselam Tedmürî, 3. Baskı. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1410/1990.
- İbn İshâk, Ebû Bekir Muhammed. *es-Sîretü’n-nebeviyye*, Thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, 2 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1424/2004.
- İbn Kesîr, Ebû’l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve’n-nihâye*, Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 21 Cilt. b.y. Dâru Hicr: 1418/1997.
- İbn Sa’d, Ebû Muhammed b. Abdillâh. *Kitâbu’l-ş- tabakâti’l-kebîr*. Thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü’l-Hancî, 1421/2001.
- İbnü’l-Esîr, İzzüddin Ebu’l-Hasan, *Usdü’l- gâbe fî ma’rifeti’s- sahâbe*. Thk. Ali Muhammed Muavvid, Ahmed Abdulmevcud. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, ts,
- İbnü’l-Esîr, İzzüddîn Ebu’l-Hasan. *el-Kâmil fî-t-Târîh*. Thk. Ebû’l-Fidâ Abdillâh el-Kâdî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1407/ 1987.

- Karaman, Hayreddin – Çağrıçı, Mustafa – Dönmez, İbrahim Kâfi – Gümüş, Sadrettin. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kettânî, Muhammed Abdülhay. *et-Terâtîbü'l- İdâriyye- Hz. Peygamber'in Yönetimi*. Çev: Ahmet Özel. 3. Baskı. 2 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Özkan, Mustafa. “Medine Vesikası”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Gözden geçirilmiş 3. Basım. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Sarıçam, İbrahim. *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 5. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, Thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.
- Uğur, Mücteba. “Âsım b. Sâbit”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3: 479-480. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbü'l-meğâzî*. Thk. Marsden Jones, 3. Baskı. 2 Cilt. b.y. Âlemü'l-Kütüb, 1404/1984.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kub el-Abbâsî. *Târîhu'l-ya'kûbî*. Thk. Abdu'l-Emîr Minhâ. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-E'lemî, 1413/1993.
- Yâkut el-Hamevî, Şihabuddîn Ebî Abdillâh. *Mu'cemu'l-buldân*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru Sadr, 1397/1977.

